

the society, as well as encouraging the accompanying of the nation and gaining social trust to cooperate with the ruling forces of the system, preventing the decline of the justification and reasonableness of the system foundations, and giving it legitimacy (Torabi, 2019: 73). Demanding is seen as one of the profound and deep-rooted social concepts, through which, solutions are provided and efforts are made to solve the problems besides recognizing and stating the problems.

“Almond and Verbera” write in the book “The Civic Culture”: Political culture is a set of attitudes, beliefs, and feelings within a nation regarding politics at a certain time, which is shaped by the history of that nation through social and economic processes and continuous political action. Their political culture model encompasses three types of culture as below:

- Parochial (incomplete or limited) political culture specifically belongs to traditional and primitive societies where expertise is at a low level. People in such societies lack a particular perception concerning political institutions and their macro- and micro-issues.
- Subject (subordinate) political culture, in which culture, people act sensitively to the political issues and culture of the society and some kind of top-to-bottom subordination and compliance is seen in them. Citizens in such a culture do not reveal a particular demanding attitude.
- Participant political culture, in which society members act sensitively to their culture and social issues and react to political phenomena. Civil and political participations happen at high levels in these societies (Almond and Verbera, 2012: 26-78).

Political trust is recognized as one of the substantial and major concepts in political culture and the level of civil and political participation of citizens. Political trust refers to the possibility of acquiring optimal results without a group of people doing anything to make those outcomes happen (the possibility of performing the people's desired affairs through the government with no need for their direct intervention) (Gamson, 2010: 161). Political trust is trust in institutions and bodies that are directly involved with power.

The sense of social belonging appears as one of the core variables in the citizens' demanding as just the level of civic participation in its parallel. The sense of social belonging can bring changes in behaviors, lifestyles, and social interactions and relationships. A sort of civil culture is formed in the shadow of these changes, which can lead to the enhanced civil participation of citizens. Definitely, such participation will positively influence the proper governance and the level of legitimacy of political systems.

Research and Methodology

This research was done using a quantitative (surveying) method. The study's statistical population included citizens over 18 living in the city of Ahvaz who accounted for 1,320,000 people according to the latest census performed in 2016 by the Province Management and Planning Organization. According to Cochran's formula, 385 subjects were chosen as the sample size with an error of 5%. A simple random sampling method was used in the research. The tool used in this research was a researcher-made questionnaire, containing 65 items made based on the Likert scale. The questionnaire validity was examined and confirmed through face validity and the approval of university professors and its reliability was measured and confirmed by Cronbach's alpha test.

Structural equation modeling utilizing the Smart PLS software was used to test the research hypotheses. This method is a technique for data analysis, which is employed to assess the relationship between two types of variables (observable and latent).

Results and Discussion

Table 1: The results of testing the research hypotheses

Hypothesis	Path Coefficient	t-value	P-value	Test Result	R ²	GOF
Social belonging with demanding	-0.17	3.45	0.001	Hypothesis accepted	0.51	0.47
Communication with demanding	0.30	4.90	0.001	Hypothesis accepted	0.51	0.47
Subject culture with demanding	-0.03	0.63	0.529	Hypothesis rejected	0.51	0.47
Political trust with demanding	0.02	0.37	0.712	Hypothesis rejected	0.51	0.47
Parochial culture with demanding	0.11	2.05	0.041	Hypothesis accepted	0.51	0.47
Participant (Civic) culture with demanding	0.30	4.97	0.001	Hypothesis accepted	0.51	0.47

- Hypothesis 1: It seems that there is a significant relationship between social belonging and demanding.
- Hypothesis 2: It seems that there is a significant relationship between communication and demanding.
- Hypothesis 3: It seems that there is a significant relationship between the subject political culture and demanding.
- Hypothesis 4: It seems that there is a significant relationship between political trust and demanding.
- Hypothesis 5: It seems that there is a significant relationship between parochial political culture and demanding.
- Hypothesis 6: It seems that there is a significant relationship between participant culture and demanding.

Conclusion

The research findings suggest a significant relationship between the sense of social belonging and the level of civic demanding of Ahvaz citizens. This implies that a high and strong sense of social belonging significantly influences the level of civic participation and strengthens the political culture. The sense of social belonging leads to attachment, dependence, and loyalty to society, which will cause solidarity between people and create connections or the “sense of becoming us” in such a way that the individual considers himself an integral part of society.

The results findings also demonstrated a significant relationship between the rate of social communications and the civil demanding of Ahvaz citizens. Social communications strengthen trust, a sense of belonging, and social solidarity. Civil partnerships increase in the light of such trust and solidarity, and prosperity, happiness, and development are realized for society accordingly. Social communications can be strongly influenced by the level of citizens’ demanding. Hence, if the grounds of self-expression and stating opinions and the so-called demanding of the citizens are realized, communications will enhance as well and effective efforts would be made for constructive and informed participation. However, in the absence of an atmosphere for criticism, expressing opinions, and demanding, society will suffer from stagnation and would turn into indifferent individuals with declining minds.

It was hypothesized based on the research results that the subject (subordinate) political culture has a significant impact on the civic demanding of Ahvaz citizens. According to the theory of “Almond and Verben” regarding the subject political culture, people fail to play a positive role in politics due to the absence of channels of expressing opinions and

demanding and the lack of appropriate structures to pool interests, and thereby, they will have no role in the political process. In such a situation, there would be only a command and obedience relationship between the government and the citizens, and in such conditions, citizens feel unable to play their role in society. As a result, society will face a sharp decline in conscious and voluntary civil participation.

No significant relationship was found between the parochial political culture and the civil demanding of Ahvaz citizens according to the research findings. People show poor orientations toward political goals and the legitimacy of the system in a parochial political culture. They indeed show a sense of mistrust and the idea of not being useful regarding the changes in society, and parallel to such thinking, civic participation will diminish. In such conditions, the situation of the society worsens day by day and unwise and ignorant management involves all economic, social, political, and cultural aspects of the society, and thereby, the society retreats deeply towards underdevelopment. Citizens also fail to imagine a clear and transparent picture of the political system and culture for themselves in this type of culture. Consequently, they lose their interest in demanding and constructive criticism and turn into indifferent and sometimes riotous citizens with dark and destructive criticisms.

No significant relationship was seen between political trust and the civil demanding of Ahvaz citizens based on the research results. Trust is recognized as one of the important components of human relations, which provides the ground for cooperation between members of society and directs the citizens towards cooperation and participation in various groups and institutions of society. Democratic systems, social order and stability, balance and solidarity, and social cohesion will not happen in society without building trust. Trust is one of the major prerequisites for the development of any society.

The study results demonstrated a significant relationship between participant culture and demanding of Ahvaz citizens. Participant culture is a culture in which the participatory political culture is balanced through secondary and limited orientations toward political issues. Political culture from this perspective is composed of orientations toward politics and government, which requires a high level of political awareness, a sense of self-sufficiency and individual ability, a willingness to cooperate with others, and the tendency to participate in the member's decisions. In general, one of the major characteristics of this culture implies that the citizens feel to possess the necessary ability to influence the government, but most often, they prefer not to do so. In this sense, participant culture will make sense with political stability and democracy.

Keywords: Citizenship claiming, Citizenship rights, Political culture, Political trust, Ahvaz citizens.

References

- Ahmadi, Y., Mohammadzadeh, H., and Majidi, A., (2018). "Typology of the political culture of students in Kurdistan province based on socio-cultural variables", *Applied Sociology*, 29 (69). 107-128.
- Akhtarshahr, A., (2017). *The components of political socialization in religious government*. Tehran: Islamic Culture and Thought Research Institute Publishing Organization.
- Allem, A. (2022). *Foundations of political science*, Tehran: Nashr-e Ney Publication.

- Bagheri, M., Shojaei, H., and Kiyani, S., (2021). "Meta-analysis of social capital studies with political participation in Iran after the Iranian Islamic Revolution". *Islamic Social Studies*. 27 (1). 247-278.
- Bagheri Bonjar, A. and Rahimi, M., (2012). "The study of the relationship between citizens' sense of social belonging and their social, cultural, and political participation (citizens of districts 3&12 of Tehran)". *Urban Sociological Studies*. 2. 143-170.
- Bashiriyeh, H., (2019). *Political sociology: the role of social forces in political life*. Tehran: Nashr-e Ney Publication.
- Jalalirad, M. and Sepehrnia, R., (2017). "Indexes of the political culture of the Islamic Republic of Iran in the small dimension from the elites' view". *Contemporary Political Essays*. 8 (25). 85-105.
- Chitchian, M., H., (2022). "What is claiming and what goals it has?", *Youth Saman News Base*. Recovery address: www.samanjavanan.ir
- Chilkut, R., (2018). *Comparative policy theories*. Translated by Vahid Bozorgi and Alireza Tayeb. Tehran: Rasa Cultural Services Institute Publication.
- Ghaffari Novin, Sh. (2016). *Investigating political trust and the effective factors on it*. MA thesis of social science research. Tehran: Al-Zahra University.
- Ghavam, A. (2021). *Comparative policies*. Tehran: Samt Publication
- Gheysari, N. (2019). *Elites and the evolution of political culture in the Qajar era of Iran*. Tehran: Islamic Revolution Documentation Center.
- Khanbashi, M., (2011). *A model for comparative assessment of the effective environmental strategic factors on the public trust (a systematic framework to analyze the effective factors on political trust)*. Public administration doctoral dissertation. Tehran: Allameh Tabatabai University.
- Mohammadifar, N., Masoudnia, H. and Moradi, G. (2011). "The review of the relationship between social capital and political culture of students, case study: Isfahan University". *Culture-Communication Studies (Former Journal of Cultural Research)*. 12 (16). 203-234.
- Moradi, S., Kavakebian, M. and Falahatpisheh, H.A. (2017). "Meta-analysis of political trust studies in Iran after the Islamic Revolution". *Journal of Islamic Revolution Research*. 7 (24). 105-133.
- Nourian, A., Masoud, Z. and Mansourzadeh, M.B. (2018). "The impact of political culture on political development in the Islamic Republic of Iran". Presented in The Third International Conference on Management and Humanities Research, Tehran.

- Noazi, M. et al. (2021). "Meta-analysis of studies on the relationship between social capital and political participation in Iran in 2006-2018". *Cultural Protection of the Islamic Revolution*. 24. 125-153.
- Radaadi, M., (2020). *The theory of political trust with emphasis on Islamic discourse*. Tehran: Imam Sadegh University.
- Rashidizadeh, B. and Mohammadizia, A. (2018). "Political culture and its effect on the failure of the process of realizing democracy in the Middle East with an emphasis on the Arab world". *Political Sociology of the Islamic world*. 6 (13). 33-58.
- Rahbarghazi, M.R. et al. (2016). "Investigating the effect of social capital on participatory political culture". *Quarterly Journal of Socio-Cultural Development Studies*. 4 (4). 101-122.
- Zarei, A., (2019). *The effect of globalization on the political culture of Iran*, Baz publication.
- Seyedemami, K., (2007). "Political participation of students: evaluating several predictors of political participation". *Journal of Political Science Research*. 2 (1). 59-78.
- Sinaei, V. and Mozaffaripour, Z. (2013). "Oil incomes, subordinate political culture, and authoritarianism in Iran (1957-1978)". *Research Journal of Political Science*. 9 (1). 89-116.
- Shabani, M. (2020). "Claiming role from officials in the strategic management of the country". Presented in: *The National Conference of Civilizing Components in the Statement of the Second Step of the Revolution*.
- Shirdel, A. and Mohammadi, M. (2021). "A qualitative study about the arrival of a sense of social belonging and recidivism in experienced clients". *Social Studies and Research in Iran*. 10 (2). 499-528.
- Torabi, N., (2019). *Designing the ideal model of demand: description of demand and expression of the requirements of demand*. Tehran: Jihadi Think-Room.

تبیین جامعه‌شناختی میزان تأثیرگذاری فرهنگ سیاسی بر مطالبه‌گری مدنی شهروندان اهواز

تورج فتاحی^۱ *، علی حسین حسین‌زاده^۲ ID، یوسف امینی^۳ ID

۱. دانشجوی دکترای گروه جامعه‌شناسی، واحد شوشتر، دانشگاه آزاد اسلامی، شوشتر، ایران

۲. استاد گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران؛ استاد گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شوشتر

۳. استادیار گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شوشتر، شوشتر، ایران

لینک گزارش نتیجه مشابهت‌یابی: [https://hamyab.sinaweb.net/Ci_result/details/260ABC3B65370D4C/6%](https://hamyab.sinaweb.net/Ci_result/details/260ABC3B65370D4C/6%20.1001.1.1735790.1401.18.1.5.8)
20.1001.1.1735790.1401.18.1.5.8

چکیده

پژوهش حاضر با هدف تبیین جامعه‌شناختی میزان تأثیرگذاری فرهنگ سیاسی بر مطالبه‌گری مدنی شهروندان اهواز، با به‌کارگیری روش کمی «پیمایشی» و در میان تعداد ۱۳۲۰۰۰ نفر از شهروندان اهواز به‌عنوان جامعه آماری انجام شده است؛ براساس فرمول کوکران، تعداد ۳۸۵ نفر از افراد جامعه آماری با استفاده از شیوه نمونه‌گیری تصادفی ساده تعیین شده‌اند. ابزار گردآوری داده‌های پژوهش، پرسش‌نامه محقق‌ساخته بوده که برپایه روایی صوری و پایایی، از طریق آلفای کرونباخ، تأیید شده‌اند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش مدل‌یابی معادلات ساختاری به کمک نرم‌افزارهای PLS و نیز SPSS استفاده شده است. نتایج به‌دست‌آمده از تحلیل داده‌ها نشان داد که (۱) بین تعلق اجتماعی با مطالبه‌گری مدنی، رابطه معناداری وجود دارد؛ (۲) بین ارتباطات و مطالبه‌گری مدنی، رابطه معناداری وجود دارد؛ (۳) بین فرهنگ سیاسی تبعی و مطالبه‌گری، رابطه معناداری وجود دارد؛ اما داده‌های پژوهش نشان داد که (۴) بین اعتماد سیاسی و مطالبه‌گری، رابطه معناداری وجود ندارد؛ بنابراین، فرضیه چهارم پژوهش رد شد. برپایه یافته‌های پژوهش (۵) بین فرهنگ محدود و مطالبه‌گری، رابطه معناداری وجود دارد؛ و (۶) بین فرهنگ مدنی و مطالبه‌گری نیز رابطه معناداری وجود دارد؛ براین اساس، پیشنهاد می‌شود که به‌منظور تقویت حقوق شهروندی، فرهنگ مدنی، اعتماد و ارتباطات اجتماعی و تعلق و وابستگی اجتماعی شهروندان، برنامه‌ریزی‌های لازم انجام شود تا روحیه مطالبه‌گری شهروندان تقویت شود و بتوانند نقد سالمی از وضعیت‌های گوناگون اجتماع داشته و مشارکت مدنی خود را افزایش دهند.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۹/۰۱

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۱۰/۱۹

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۲/۰۴

نوع مقاله: پژوهشی

واژگان کلیدی:

مطالبه‌گری شهروندی،
حقوق شهروندی،
فرهنگ سیاسی،
اعتماد سیاسی،
شهروندان اهواز

* نویسنده مسئول:

علی حسین حسین‌زاده

پست الکترونیک: a.hosseinzadeh@suc.ac.ir

مقدمه

مطالبه‌گری یکی از مفاهیم عمیق اجتماعی است که در آن، به‌جز شناخت و بیان مشکل، به ارائه راه‌حل و راهکار و تلاش برای رفع مشکل نیز توجه می‌شود. تحقق مطالبه‌گری، نیازمند توجه به بایسته‌های فردی، روشی، فرایندی، و دانشی است و برای جاری کردن آن در سطح جامعه، لازم است که راهکارهایی ارائه شود (ترابی، ۱۳۹۸، ۲۳). مطالبه‌گری یکی از پیشران‌های اصلی تحقق و پایداری دموکراسی و عنصر قوام‌بخش فرهنگ سیاسی جامعه به‌شمار می‌آید که به‌واسطه شهروندان اندیشمند، پرسش‌گر، و مطالبه‌گر به‌دست می‌آید و در صورت مشارکتی و مدنی بودن فرهنگ سیاسی جامعه می‌توان مطالبه‌گری را احساس کرد. برخی از اندیشمندان، فرهنگ را ریشه تمام تفاوت‌ها می‌دانند و در این میان، به‌نظر می‌رسد که ارزش‌های فرهنگی، نقش چشمگیری در مطالبه‌گری و احقاق حقوق شهروندان دارد (هریسون و هانتینگتون^۱، ۲۰۲۰، ۱۴). مطالبه‌گری، ویژگی اصلی شهروندی است که در نتیجه آگاهی شهروندان از حقوق خود، شکل می‌گیرد. پارادایم «حقوق شهروندی^۲»، مفهوم جدیدی است که به‌تازگی در گفتمان‌های سیاسی و اجتماعی رواج یافته است. شهروندی یکی از پدیده‌های اجتماعی مدرن و از مؤلفه‌های اصلی جامعه در نظام‌های سیاسی دموکراتیک برخوردار از حوزه عمومی و جامعه مدنی کارآمد و پویا است. فرایند شکل‌گیری حقوق شهروندی، شامل حقوق مالکیت، حقوق مشارکت‌های مدنی و سیاسی، حقوق اجتماعی و برخورداری از شرایط برابر با دیگران در جامعه است (فلکس^۳، ۲۰۱۲، ۱۲۲).

فرهنگ سیاسی، دارای اجزای معینی است که در عرصه جامعه‌شناسی سیاسی، جایگاه برجسته‌ای دارد و دربردارنده باورها و ارزش‌های احساسی مردم درباره نظام سیاسی خودشان بوده (نوریان، مسعود، و منصورزاده، ۱۳۹۷، ۲۷) و حاصل ذهنیت و جهت‌گیری‌های سیاسی شهروندان است که ویژگی آشکار و عینی آن در رفتار سیاسی و مشارکت‌های مدنی نمود پیدا می‌کند (قوام، ۱۴۰۰، ۳۱). مفهوم فرهنگ سیاسی در ادبیات سیاسی ایران، بسیار دیرتر از غرب رواج یافت و هنوز در شناخت همه‌جانبه آن، مشکلاتی وجود دارد (قیصری، ۱۳۹۸، ۱۲۸). فرهنگ سیاسی با تأثیرپذیری از عواملی چون وضعیت اقلیمی، ساختار نظام سیاسی و اجتماعی، فرهنگی، و

1. Harrison and Huntington
2. Citizenship Rights
3. Faulks

اقتصادی شکل گرفته و آن‌گاه در یک فرایند مستمر جامعه‌پذیری سیاسی، نهادینه شده و از نسلی به نسلی بعد، منتقل می‌شود. به بیان روشن‌تر، فرهنگ سیاسی، آن بخش از فرهنگ عمومی جامعه می‌باشد که معطوف به سیاست و نظام سیاسی است و محتوای گرایش‌ها و رفتارهای سیاسی افراد را شکل می‌دهد (زارعی، ۱۳۹۸، ۹۸-۹۷). آگاهی شهروندان از نظام سیاسی و کارکردهای آن، از طریق فرایند جامعه‌پذیری سیاسی شکل می‌گیرد. جامعه‌پذیری سیاسی، سازوکاری است که افراد از طریق آن دربارهٔ سیاست آگاهی پیدا کرده و ارزش‌ها، هنجارها، آداب و رسوم، اعتقادات، نمادها، و سنت‌ها را کسب و برپایهٔ این فرایند، ارتباطات خود را با نظام سیاسی مشخص می‌کنند. درواقع، هدف جامعه‌پذیری سیاسی، یاددهی تدریجی ایستارها و هنجارها به منظور تنظیم رفتارهای سیاسی به شهروندان است (عالم، ۱۴۰۱، ۱۲۱). نظام‌های سیاسی برپایهٔ اعتماد عمومی و ارادهٔ مردم استوار می‌شوند؛ بنابراین، استمرار، مشروعیت، و اقتدار آن‌ها به مشارکت مدنی و دخالت مردم وابسته است (بشیری، ۱۳۹۸، ۳۹).

فواید و تأثیرات مطالبه‌گری را می‌توان در سه سطح فردی، اجتماعی، و نظام حکمرانی بررسی کرد. در حوزهٔ فردی این فواید دربردارندهٔ بهبود عملکرد فردی، آرامش وجدان، ایجاد تحرک، خودسازی و سلوک معنوی و کسب برکات اخروی؛ در حوزهٔ اجتماعی و حکمرانی دربردارندهٔ تلاش مسئولان برای آبادانی و رفع مشکلات، گسترش نشاط اجتماعی، افزایش آگاهی و بلوغ جامعه، اصلاح و تحکیم بنیان‌های اجتماعی و تضمین ضریب امنیت جامعه و همچنین، همراهی ملت و کسب اعتماد اجتماعی برای همکاری با نیروهای حاکمهٔ نظام، جلوگیری از تزلزل پایه‌های توجیه‌پذیری و معقول بودن نظام و مشروعیت‌بخشی به آن است (ترابی، ۱۳۹۸، ۷۳). مطالبه‌گری، ازجمله مفاهیم عمیق اجتماعی است که در آن افزون‌بر شناخت و بیان مشکل، به ارائهٔ راه‌حل و راهکار و تلاش برای رفع مشکل نیز توجه می‌شود. با گذر از دههٔ چهارم جمهوری اسلامی، یعنی دههٔ پیشرفت و عدالت، شخصیت‌ها و سازمان‌های مهمی از لزوم و اهمیت مطالبه‌گری سخن به میان آورده‌اند؛ ولی باوجود تمام ضرورت‌ها و نیازها، تا امروز این موضوع به‌گونه‌ای علمی، عملی، و همه‌جانبه، کالبدشکافی نشده است. درواقع، لازم است که چراغ راه و خط‌مشی مشخصی برای افرادی مشخص شود که می‌خواهند در این حوزه فعالیت کنند.

در پژوهش حاضر این پرسش اصلی بررسی شده است که «آیا مؤلفه‌های فرهنگ سیاسی بر میزان مطالبه‌گری مدنی شهروندان اهواز تأثیر دارند؟» و با توجه به این پرسش، اهداف زیر موردتوجه و بررسی قرار گرفته است:

- تعیین ارتباط بین تعلق اجتماعی با میزان مطالبه‌گری مدنی شهروندان اهواز؛
- تعیین رابطه بین ارتباطات با میزان مطالبه‌گری مدنی شهروندان اهواز؛
- تعیین ارتباط بین فرهنگ سیاسی تبعی با میزان مطالبه‌گری مدنی شهروندان اهواز؛
- تعیین ارتباط بین فرهنگ سیاسی محدود با میزان مطالبه‌گری مدنی شهروندان اهواز؛
- تعیین ارتباط بین فرهنگ مدنی با میزان مطالبه‌گری مدنی شهروندان اهواز؛
- تعیین ارتباط بین اعتماد سیاسی با میزان مطالبه‌گری مدنی شهروندان اهواز.

۱. پیشینه پژوهش

در این بخش برخی از پژوهش‌های مرتبط با موضوع پژوهش حاضر بررسی شده است. باقری، شجاعی، و کیانی در مقاله «مطالعات سرمایه اجتماعی با مشارکت سیاسی در ایران پس از انقلاب اسلامی ایران» (۱۴۰۰، ۲۴۷) در فراتحلیل خود به این نتیجه رسیده‌اند که هر قدر از زمان انقلاب اسلامی می‌گذرد، رابطه سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی افزایش می‌یابد و این نکته بیانگر این است که سرمایه اجتماعی، از مهم‌ترین متغیرهای مرتبط با مشارکت سیاسی به‌شمار می‌آید و در برنامه‌ریزی‌های کشوری باید به این موضوع توجه شود و زمینه افزایش سرمایه اجتماعی از طریق اعتمادسازی، بالا بردن سطح آگاهی، و ترغیب شهروندان به مشارکت‌های مدنی فراهم شود.

نیازی و همکاران (۱۴۰۰، ۱۲۵)، در فراتحلیل «مطالعه رابطه سرمایه اجتماعی و فرهنگ و مشارکت سیاسی در ایران در سال‌های ۱۳۹۷-۱۳۸۵» به این نتیجه رسیده‌اند که رابطه سرمایه اجتماعی و فرهنگ و مشارکت سیاسی، با اطمینان بسیار بالایی معنادار است. همچنین، می‌توان اذعان داشت که سرمایه اجتماعی در سطح بالایی می‌تواند بر فرهنگ و مشارکت سیاسی تأثیرگذار باشد.

احمدی، محمدزاده و مجیدی (۱۳۹۷، ۱۰۷)، در پژوهشی با عنوان «گونه‌شناسی فرهنگ سیاسی دانشجویان استان کردستان بر پایه متغیرهای اجتماعی-فرهنگی» به این نتیجه رسیده‌اند که فرهنگ سیاسی با متغیرهای جامعه‌پذیری سیاسی، ارتباطات خانوادگی، اقتدارگرایی شخصیتی، جهت‌گیری مذهبی، سن، تحصیلات، محل اقامت و قومیت دانشجویان رابطه معناداری دارد.

رشیدی‌زاده و محمدی‌ضیاء (۱۳۹۷، ۳۳)، در مطالعه‌ای با عنوان «فرهنگ سیاسی و

تأثیر آن بر ناکامی فرایند تحقق دموکراسی در خاورمیانه با تأکید بر جهان عرب» بیان کرده‌اند که تنوع الگوهای رفتاری و فرهنگ سیاسی جهان عرب از قبیل اقتدارگرایی، حضور بی‌ضابطه گروه‌های سیاسی غیررسمی، ملی‌گرایی و پان‌عربیسم به مثابه ساختار فرهنگی، از رسیدن به آگاهی و تحقق دموکراسی جلوگیری می‌کنند.

جلالی‌راد و سپهرنیا (۱۳۹۶، ۸۵)، در پژوهشی با عنوان «تبیین شاخص‌های قدرت نرم در فرهنگ سیاسی ایران از دیدگاه نخبگان»، نشان داده‌اند که گزاره‌های «بازتولید مبانی دینی-سیاسی» و «افراط و تفریط‌گرایی»، بیشترین اثرگذاری و «عاملیت سیاسی نخبگان» و «رضایت دائم از شرایط موجود»، کمترین تبیین‌کنندگی را در بُعد خرد فرهنگ سیاسی نظام جمهوری اسلامی ایران دارد.

مرادی، کواکبیان و فلاح‌پیشه (۱۳۹۶، ۱۰۵) در مطالعه خود با عنوان «فراتحلیل مطالعات اعتماد سیاسی در ایران پس از انقلاب اسلامی»، به این نتیجه رسیده‌اند که پژوهش‌های مربوط به اعتماد سیاسی عمدتاً در دهه سوم و چهارم انقلاب اسلامی انجام شده و بیشتر در دهه سوم و چهارم انقلاب اسلامی انجام شده و بیشتر جنبه تبیینی دارند و فرهنگ و اعتماد سیاسی با «رویکرد نهادی» و تحت تأثیر متغیرهایی در سه سطح خرد، میانی، و کلان بررسی شده است. اعتماد سیاسی کل شهروندان در حد متوسط بوده و عملکرد دولت و عوامل اقتصادی در سطح کلان، اعتماد عمومی و رسانه‌های جمعی در سطح میانی، و میزان ادراک دین‌داری افراد در سطح خرد بر فرهنگ و اعتماد سیاسی تأثیرگذار بوده‌اند.

رهبرقاضی و همکاران (۱۳۹۵، ۱۰۱)، در پژوهشی با عنوان «بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر فرهنگ سیاسی مشارکتی»، از اثرگذاری سرمایه اجتماعی شناختی بر فرهنگ سیاسی مشارکتی یاد می‌کنند.

غفاری نوین (۱۳۹۵، ۳)، در پژوهش خود با عنوان «بررسی اعتماد سیاسی و عوامل مؤثر بر آن» نشان داده است که فرهنگ و اعتماد سیاسی زنان بیشتر از مردان، افراد بیکار کمتر از شاغلان، افراد مسن کمتر از جوانان، و طبقه کم‌درآمد بیشتر از طبقه پردرآمد است.

سینایی و مظفری‌پور (۱۳۹۲، ۸۹)، در پژوهشی با عنوان «درآمدهای نفتی، بازتولید فرهنگ سیاسی تبعی و اقتدارگرایی در ایران» به این نتیجه رسیده‌اند که رانت نفت، بر بازتولید فرهنگ سیاسی تبعی و اقتدارگرایی در جامعه ایرانی، ساختار، و کارکردهای دولت تأثیر می‌گذارد، اما تنها، وجود آن به استقلال دولت از جامعه و اقتدارگرایی نمی‌انجامد.

خانباشی (۱۳۹۰، ۳) در پایان‌نامه خود با عنوان «الگوی برای سنجش عوامل راهبردی محیطی تأثیرگذار بر اعتماد عمومی (چارچوبی نظام‌مند برای تحلیل عوامل تأثیرگذار بر اعتماد سیاسی)» به وجود رابطه معنادار میان ادراک عمومی از سطح پاسخ‌گویی سازمان‌های دولتی و مؤلفه‌های مهم محیط راهبردی از یک‌سو، و سطح اعتماد سیاسی از سوی دیگر، اشاره می‌کند. نتایج مطالعه محمدی‌فر، مسعودنیا، و مرادی در پژوهش «بررسی عوامل اجتماعی-روان‌شناختی مؤثر بر مشارکت سیاسی استادان دانشگاه اصفهان» (۱۳۹۰، ۲۰۳)، نشان می‌دهد که بین فرهنگ سیاسی محدود، تبعی، و مشارکتی و متغیر میزان انسجام اجتماعی و همچنین، بین متغیر امنیت اجتماعی با فرهنگ سیاسی محدود و مشارکتی و تبعی رابطه وجود دارد.

اویدمی^۱ (۲۰۱۵، ۱۱)، در پژوهشی نشان داده است که استفاده از اینترنت در میان بسیاری از جوانان، تحت تأثیر اشکال گوناگون نابرابری، مانند نوع دسترسی به اینترنت، وضعیت دسترسی، هزینه دسترسی، درآمد خانواده، و نژاد آن‌ها است که در نتیجه، تجربه کامل مشارکت و شهروندی با ابزارهای دیجیتال برای بسیاری از جوانان به خطر می‌افتد که این امر در بسیاری از موارد می‌تواند بر حقوق شهروندی و نوع مشارکت تأثیرگذار باشد.

آلموند و وربا^۲ (۲۰۱۲، ۱۲۱) در پژوهشی با عنوان «فرهنگ سیاسی و رابطه آن با رفتار سیاسی» به این نتیجه رسیده‌اند که فرهنگ سیاسی، توزیع خاصی از ارزش‌ها، ایستارها، احساسات، اطلاعات، و مهارت‌های سیاسی است. همان‌گونه که ایستارهای افراد بر اعمال آنان تأثیر می‌گذارد، فرهنگ سیاسی یک ملت نیز بر رفتار شهروندان و رهبران آن در سراسر نظام سیاسی تأثیرگذار است. با این وصف، رفتار انسان‌ها، نتیجه ارزش‌ها، نگرش‌ها، و گرایش‌های آنان است؛ بنابراین، رفتار سیاسی یا مشارکت سیاسی از این مؤلفه‌ها تأثیر می‌پذیرد.

پژوهش‌هایی که درباره فرهنگ سیاسی ایران انجام شده‌اند، به دو دسته تقسیم می‌شوند: دسته نخست، در تحلیل یافته‌ها و نتایج، فرهنگ سیاسی ایران را از نوع اقتدارگرایانه معرفی کرده‌اند. در این پژوهش‌ها، ویژگی‌های فرهنگ سیاسی ایران عبارتند از: بیگانگی و از خود بیگانگی، اقتدارگرایی، سرکوب و کنترل فرهنگی، پیرومنشی، آمریت و تابعیت، عدم تساهل و سعه‌صدر، خشونت و سیاست‌گریزی، استبدادگرایی، کلی‌گویی، قوم‌مداری و فرهنگ عشیره‌ای، نبود شفافیت، فقدان

1. Oyedemi

2. Almond and Verba

وحدت فرد با جمع، بی‌اعتمادی و بدبینی سیاسی. دسته دوم پژوهش‌ها، فرهنگ سیاسی ایران را مشارکت‌گرایانه و دموکراتیک ارزیابی کرده‌اند. این دسته از نوع تبعی مشارکتی تا مشارکتی-دموکراتیک را دربر می‌گیرد. ویژگی‌های فرهنگ سیاسی ایران برپایه این پژوهش‌ها عبارتند از: فرهنگ‌پذیری، گسترش جامعه مدنی، مشارکت اقلیت‌ها و قومیت‌ها، کاهش اقتدارگرایی ساخت‌های سیاسی، میانه‌روی و چانه‌زنی، قانون‌گرایی، نظم‌پذیری، مسئولیت‌پذیری، ظلم‌ستیزی، عدالت‌خواهی، شورا و مشورت، آزادی‌خواهی و روحیه تعاون.

۲. چارچوب نظری پژوهش

در این بخش، مهم‌ترین دیدگاه‌های نظری درباره متغیرهای پژوهش حاضر، یعنی فرهنگ سیاسی و مطالبه‌گری شهروندی، بررسی شده‌اند.

واژه فرهنگ سیاسی^۱، نخستین بار پس از جنگ دوم جهانی (اخترشهر، ۱۳۹۶، ۳۷) و توسط گابریل آلموند^۲ وارد ادبیات توسعه سیاسی شد (چیلکوت، ۱۳۹۷، ۴۷). به نظر آلموند، هر نظام سیاسی‌ای درون الگوی خاصی از سمت‌گیری برای کنش سیاسی فعالیت می‌کند. لوسین پای^۳ فرهنگ سیاسی را مجموعه‌ای از نگرش‌ها، اعتقادات، و احساسات می‌داند که سبب سامان‌بخشی به روند سیاسی شده، قواعد و اصول تعیین‌کننده حاکم بر رفتار سیاسی را مشخص می‌کند (کامروا^۴، ۲۰۱۹، ۷۳).

وربا^۵، فرهنگ سیاسی را نظام باورهای تجربه‌پذیر، نهادها، و ارزش‌هایی تعریف می‌کند که پایه و مبنای کنش سیاسی هستند. وی بر این نظر است که فرهنگ سیاسی در پی این است که بین تحلیل خرد (جنبه‌های روان‌شناختی رفتار سیاسی فرد) و تحلیل کلان (جامعه‌شناسی سیاسی) ارتباط برقرار کند (ناس^۶، ۲۰۱۸، ۵۰).

آلموند و وربا در کتاب «فرهنگ مدنی»^۷ نوشته‌اند که فرهنگ سیاسی، مجموعه‌ای از

1. Political Culture
2. Gabriel Almond
3. Lucian Pye
4. Kamrava
5. Verba
6. Nass
7. The Civic Culture

منش‌ها، اعتقادات، و احساسات درونی یک ملت دربارهٔ سیاست در زمانی مشخص است که توسط تاریخ آن ملت و از طریق فرایندهای اجتماعی، اقتصادی، و عمل سیاسی پیوسته شکل می‌گیرد. الگوی فرهنگ سیاسی ایشان شامل سه نوع فرهنگ به این شرح است: (۱) فرهنگ سیاسی ناقص یا محدود، که به جوامع سنتی و ابتدایی‌ای مربوط می‌شود که در آن‌ها تخصص در سطح پایینی است. در این جوامع، افراد تصور خاصی دربارهٔ نهادهای سیاسی و مسائل خرد و کلان آن ندارند؛ (۲) فرهنگ سیاسی تبعی، که افراد جامعه در این فرهنگ در مورد مسائل و فرهنگ سیاسی جامعه حساس بوده و نوعی تبعیت و پیروی از بالا به پایین در آن‌ها دیده می‌شود. در این نوع فرهنگ، شهروندان، مطالبه‌گری خاصی از خود نشان نمی‌دهند؛ (۳) فرهنگ سیاسی مشترک، که در آن افراد جامعه در مورد فرهنگ و مسائل اجتماعی خود حساس بوده و در برابر پدیده‌های سیاسی، واکنش نشان می‌دهند. در این جوامع، مشارکت‌های مدنی و سیاسی در سطح بالایی مشاهده می‌شود (آلموند و وربا^۱، ۲۰۱۲، ۸۷-۲۶).

یکی از مفاهیم مهم و تأثیرگذار بر فرهنگ سیاسی و مشارکت مدنی و سیاسی شهروندان، اعتماد سیاسی^۲ است. اعتماد سیاسی، به معنای احتمال کسب نتایج مطلوب است، بدون اینکه یک گروه از مردم برای وقوع آن کاری انجام دهند (احتمال انجام امور مطلوب مردم از سوی دولت بدون اینکه نیازی به دخالت مستقیم آن‌ها باشد) (گمسون^۳، ۲۰۱۰، ۱۶۱). اعتماد سیاسی، اعتماد به نهادهای دستگاه‌هایی است که به گونه‌ای مستقیم با قدرت سروکار دارند. بیشتر پژوهشگران، اعتماد سیاسی را با محوریت «هماهنگی هنجاری» یا براساس «کارآمدی انتظاری از دولت» تعریف می‌کنند. این نگرش و باور، بر این پایه استوار است که تاج‌حد دولت براساس «انتظارات هنجاری» مردم رفتار می‌کند. هرچقدر دولت بیشتر بتواند انتظارات هنجاری مردم را برآورده کند، بیشتر مورد اعتماد مردم خواهد بود (ردادی، ۱۳۹۹، ۴۷). فوکویاما بر این نظر است که ایجاد اعتماد سیاسی نیازمند درک مشترک جامعه اخلاقی، اجتماعی، و سیاسی است که هر سه بُعد باید بر ارزش اجتماعی تأکید کنند (فوکویاما^۴، ۲۰۱۸، ۷۱). اعتماد سیاسی از دیدگاه هترینگتون، حدی از باور و اعتقاد شهروندان به توانایی و موفقیت سردمداران سیاسی برای برآورده کردن انتظارات آن‌هاست. به نظر او، ارتباط تنگاتنگی

1. Almond and Verberna
2. Political Trust
3. Gamson
4. Fukuyama

از یک سو بین اعتماد اجتماعی (اعتماد مردم به همدیگر) و سیاسی (اعتماد به نخبگان خود) و از سوی دیگر، بین تجربه‌های سیاسی افراد و برداشت آن‌ها از کارآمدی دولت وجود دارد. برپایه این تعریف، عنصر مهم و کلیدی در برداشت و ادراک شهروندان از کارآمدی دولت نهفته است و نه موفقیت‌ها و موقعیت‌های واقعی دولت (هترینگتون^۱، ۱۹۹۸، ۷۹۲).

یکی از متغیرهای مهم در مطالبه‌گری شهروندان و به‌موازات آن، میزان مشارکت‌های مدنی، احساس تعلق اجتماعی^۲ است. احساس تعلق اجتماعی می‌تواند زمینه تغییر در رفتارها، سبک زندگی، تعاملات و ارتباطات اجتماعی را فراهم کند. در سایه این تغییرات، نوعی فرهنگ مدنی شکل می‌گیرد که می‌تواند به افزایش مشارکت مدنی شهروندان بینجامد و بی‌تردید، این مشارکت بر حکمرانی شایسته و مشروعیت نظام‌های سیاسی تأثیرگذار است. افراد یک جامعه به یکدیگر و اجتماع خود احساس تعلق اجتماعی می‌کنند و وجود چنین احساسی، منشأ وابستگی و وفاداری است. انسان، موجودی ذاتاً اجتماعی است و برای برقراری ارتباط، ابتدا باید خودش را متعلق به جایی و کسی بداند. درحقیقت، افراد در اجتماع و در بین دیگران به رشد و بالندگی می‌رسند، زندگی‌شان معنا پیدا می‌کند، و هدفمند می‌شوند؛ بنابراین، احساس تعلق اجتماعی، شهروندان را به مشارکت مدنی ترغیب می‌کند. جامعه و اجتماع بر شدت و ضعف حس تعلق اجتماعی تأثیرگذارند؛ زیرا، رشد انسان به‌صورت اجتماعی انجام می‌شود (شیردل و محمدی، ۱۴۰۰، ۵۰۴). پژوهش‌های پرشماری نشان داده‌اند که احساس تعلق اجتماعی مثبت، سبب افزایش ارتباطات و مشارکت مدنی در جامعه می‌شود (باقری‌بنجار و رحیمی، ۱۳۹۱، ۱۴۴). تغییر در احساس تعلق اجتماعی شهروندان، روند زندگی آنان را تغییر می‌دهد (بودوزک و هایلند^۳، ۲۰۱۱، ۶۰۵)؛ بنابراین، توجه به این مسئله می‌تواند بر میزان مطالبه‌گری و مشارکت مدنی شهروندان تأثیرگذار باشد.

مطالبه‌گری، به مجموعه اقداماتی گفته می‌شود که با هدف تحریک و تشویق افرادی صورت می‌گیرد که مسئولیتی در زمینه‌ای به‌عهده دارند تا مسئولیت خود را به بهترین شکل انجام دهند؛ از این رو، مطالبه‌گری، یک کنش اجتماعی-سیاسی است که می‌تواند با ابزارهای گوناگونی انجام شود؛ به‌گونه‌ای که می‌توان از هر ابزار مشروعی که بتواند در راستای این هدف قرار گیرد، استفاده کرد (چیت‌چیان، ۱۴۰۱). مطالبه داشتن و ابراز و پیگیری آن، مطالبه‌گری نامیده می‌شود.

1. Hetherington
2. Sense of Social Belonging
3. Boduszek and Hyland

مطالبه‌گری در پی کمال و آرمان‌گرایی است و مطالبه‌گر می‌تواند به هر طیف یا گروه یا هر حزب و جریانی تعلق داشته باشد. هدف مطالبه‌گری، رسیدن به جامعه آرمان‌گرا و قانونمند است و مهم‌ترین ویژگی جامعه و حکومت منطبق بر شهروندمداری این است که همه افراد در آن، دارای حقوق و جایگاه یکسانی هستند. برپایه قانون بسیاری از کشورها، از جمله ایران، منعی برای مطالبه‌گری از مسئولان و افراد با جایگاه‌های مختلف وجود ندارد. درواقع، مطالبه‌گری سبب رونق جامعه می‌شود؛ رونقی که بیشتر مسائل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، و سیاسی را دربر می‌گیرد. مطالبه‌گری سبب می‌شود که حس مشارکت‌پذیری در تمام شهروندان تقویت شده و آن‌ها خود را جزئی از بازوی نظارتی و شفاف‌سازی جامعه بدانند. زمانی که مطالبه‌گری در جامعه نهادینه شود، جامعه به‌گونه‌ای باورنکردنی به‌سوی رشد و تعالی حرکت می‌کند، رانت و فساد، دزدی، اختلاس و کم‌کاری در نهادهای گوناگون به حداقل می‌رسد (شبابی، ۱۳۹۹). تحقق مطالبه‌گری، نیازمند درنظر گرفتن بایسته‌های فردی، روشی، فرایندی، و دانشی است که موارد زیر را دربر می‌گیرد.

• اصل خیرخواهی: مطالبه‌گری باید با نیت خیرخواهانه انجام شود و مخاطب مطالبه‌گری نیز نباید به قضاوت و انگیزه‌خوانی منتقدان بپردازد؛

• رعایت اخلاق و ادب مطالبه‌گری: خوش‌خلقی و خوش‌زبانی، داشتن گمان‌نیکو و پرهیز از پیش‌داوری، رعایت انصاف و اعتدال، آبروداری و حفظ حرمت افراد، شجاعت، صراحت و قاطعیت، مسئولیت‌پذیری، و مقابله با سیاه‌نمایی، از جمله آداب مطالبه‌گری به‌شمار می‌آیند؛

• مطالبه‌گری بر مدار آرمان‌گرایی: باید پذیرفت که مطالبه‌گری، زمانی در مسیر درست خود قرار می‌گیرد که با آرمان‌گرایی همراه باشد. دراین‌میان، تنظیم رابطه آرمان‌گرایی با سه مؤلفه به‌ظاهر متضاد، یعنی واقع‌بینی، مصلحت‌سنجی، و خط قرمز، اهمیت فراوانی دارد. لازمه آرمان‌گرایی، ترکیب آن با واقع‌بینی‌های درست، مصالح حقیقی، و خطوط قرمز اصیل و تفکیک آن از محافظه‌کاری، واقعیت‌پنداری و واقعیت‌نمایی، مصلحت‌سنجی‌ها، و خطوط قرمز کاذب و دروغین است؛

• مطالبه‌گری تشکیلاتی: مطالبه‌گری سازماندهی‌شده، تشکیلاتی و گروهی، موجب زایش و تبلور اندیشه‌های جدید و شکل‌گیری خلاقیت‌ها و برنامه‌های قوام‌یافته‌تر، کامل‌تر، تخصصی‌تر، و عملی‌تر می‌شود. برای انجام فعالیت‌های تشکیلاتی، به ساختارسازی‌های چابکی مانند تشکیل اتحادیه‌ها، قرارگاه‌ها، سمن‌ها، و تشکل‌ها نیاز است. دراین‌راستا می‌بایست با اعتمادزایی و اطمینان‌آفرینی برای جلب نظر افراد به مشارکت، تلاش کرد.

• مطالبه‌گری راهبردی: منظور، اولویت‌بندی و ارزش‌گذاری موارد با توجه به توان و

ظرفیت مطالبه‌گران است تا از نشانی‌های نادرست، مسائل کم‌ارزش و مطالبات مصداقی که باعث به‌حاشیه رفتن مسائل کلان و امور مهم می‌شود، اجتناب شود؛

• برنامه‌ریزی و تدوین نقشه راه: توجه به این نکته باعث می‌شود که حرکت مطالبه‌گری در مسیری هدفمند قرار گیرد و رسالت‌های مهم خویش را محقق کند. در این راستا به سه مؤلفه نیاز داریم: نخست، عقل راهبردی و تفکر استراتژیک، دوم، بصیرت همراه با هوشمندی، و سوم، منظومه فکری؛

• موقعیت‌شناسی و زمان‌شناسی: به این معنا که از مطالبه‌گری در هنگام وقوع بحران‌های طبیعی، سیاسی، امنیتی، و اقتصادی بپرهیزیم؛ در زمان مناسب و به‌دور از شتاب و تأخیر به مطالبه پردازیم؛ به حالت‌های مخاطب مطالبه‌گری توجه کنیم؛ و جایگاه و موقعیت نظام حکمرانی را در نظر بگیریم؛

• آموزش مطالبه‌گری: تحقق این هدف، نیازمند توسعه الگوها و روش‌های درست آموزش علمی و عملی برآمده از الگوهای بومی است؛

• مطالبه‌گری پایدار: مطالبه‌گری، همزاد و همراه صبر، تحمل بالا، جدیت، سعه صدر، و جهاد است (ترابی، ۱۳۹۸، ۳۲-۲۸).

به‌نظر بسیاری از اندیشمندان، فعالیت و کنش سیاسی، یکی از مؤلفه‌های مهم دموکراسی و مردم‌سالاری به‌شمار می‌آید. به همین سبب، اگر مردم و شهروندان نتوانند در فرایندهای سیاسی مشارکت کنند، نمی‌توان از حکومت مردم‌بر مردم سخن گفت. دموکراسی زمانی قابلیت کاربرد دارد که شهروندان به افرادی فعال تبدیل شوند؛ به این معنا که شهروندان باید پیوسته در فرایندهای سیاسی فعالیت کنند تا بتوان به مرحله‌ای از توسعه سیاسی دست یافت. برخی از اندیشمندان استدلال می‌کنند که هسته اصلی دموکراسی، انتخاب مسئولان و مقامات سیاسی توسط مردم است؛ اما نظریه‌های جدید نشان می‌دهند که فعالیت سیاسی تنها به حوزه انتخابات محدود نمی‌شود و فعالیت‌های گسترده‌ای را دربر می‌گیرد؛ مانند اعمالی که به شکل مستقیم و غیرمستقیم بر نتایج انتخابات اثر می‌گذارند یا اقداماتی که موجب اثرگذاری بر تصمیم‌های سیاست‌گذاران می‌شوند (رهبرقاضی و همکاران، ۱۳۹۵، ۱۰۲).

مارشال، از اندیشمندان لیبرالی است که در نیمه دوم قرن بیستم، به مقوله فرهنگ مدنی یا حقوق شهروندی توجه داشته است. تحلیل تاریخی-جامعه‌شناختی وی، نقطه شروع کلاسیکی برای مبحث

شهروندی است. مارشال و باتامور در اثر خود با عنوان «شهروندی و طبقه اجتماعی»^۱ (۱۹۵۰) تأکید کرده‌اند که شهروندی، موقعیتی است که به همه اعضای یک جامعه اعطا شده و شهروندان تا آنجا با هم برابرند که به حقوق و تعهدات مربوط می‌شود (مارشال و باتامور^۲، ۲۰۱۹، ۸۱). مارشال و باتامور، شهروندی را دربردارنده سه نوع حقوق می‌دانند: الف) مدنی؛ ب) سیاسی؛ ج) اجتماعی. حقوق مدنی موردنظر آنان عبارتند از: حفظ آزادی‌های فردی از جمله آزادی شخصی، آزادی بیان، آزادی اندیشه و عقیده، حق مالکیت شخصی، حق انعقاد قراردادهای معتبر، و حق برخورداری از عدالت. حقوق سیاسی، عبارت است از حق مشارکت در اعمال قدرت سیاسی به‌عنوان یکی از اعضای نهاد برخورداری از اقتدار سیاسی یا به‌عنوان یکی از انتخاب‌کنندگان اعضای چنین نهادی. حقوق اجتماعی نیز در قرن بیستم به‌شکل مدرن خود با ایجاد نهادهای دولت رفاه شامل نظام ملی آموزش همگانی و خدمات بهداشتی و اجتماعی، توسعه یافته است (نش^۳، ۲۰۱۹، ۴۸).

عوامل زیادی بر کنش سیاسی شهروندان اثرگذارند، اما پیش از تبیین این عوامل، پرسش اصلی این است که «چرا مردم در حوزه‌های سیاسی مشارکت می‌کنند؟» در این راستا، برای تبیین مشارکت سیاسی و اصولاً هرگونه رفتار سیاسی‌ای در کلی‌ترین سطح، دو دیدگاه مهم وجود دارد که عبارتند از: نظریه‌های انتخاب عقلانی و نظریه‌های جامعه‌شناختی. در نظریه‌های انتخاب عقلانی که آنتونی داونز^۴، مهم‌ترین نظریه‌پرداز آن است، هرگونه رفتار سیاسی‌ای، حاصل تصمیم فردی بازیگر است که به‌گونه‌ای عقلانی از میان گزینه‌های گوناگونی که در یک وضعیت خاص پیش روی اوست، گزینه‌ای را که اهداف او را به بهترین نحو تأمین می‌کند، برمی‌گزیند. به‌نظر او، رأی‌دهندگان، انتخاب‌کنندگان عاقلی هستند که شرکت در انتخابات را وسیله‌ای برای تأمین خواسته‌های خود می‌دانند. از دیدگاه جامعه‌شناختی، عمل فردی و گروهی، برآمده از ارزش‌ها و هنجارهایی است که در جامعه وجود دارند؛ بنابراین، تحلیل رفتار و فرهنگ سیاسی در پرتو مطالعه عواملی چون شرایط جامعه‌پذیری سیاسی افراد، فرهنگ سیاسی، روابط گروهی، و شرایط دیگر مربوط به محیط اجتماعی، امکان‌پذیر می‌شود. در «نظریه بسیج منابع»^۵ ادعا می‌شود که برخی از منابع اجتماعی و

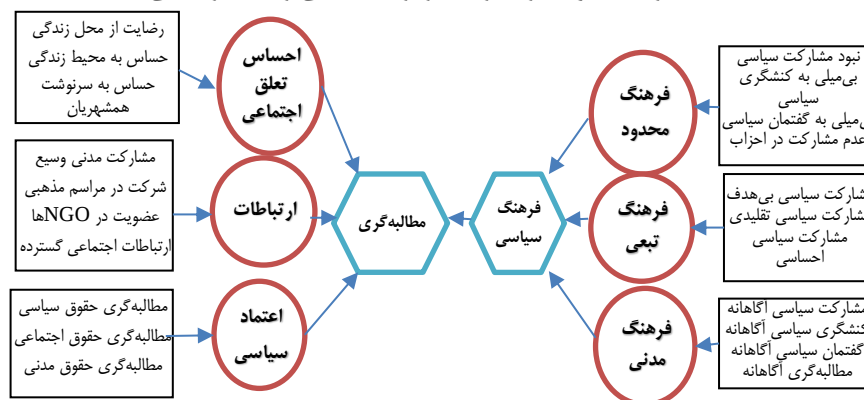
1. Citizenship and Social Class
2. Marshall and Bottomore
3. Nash
4. Anthony Downs
5. Theory of Resource Mobilization

اقتصادی بر مشارکت سیاسی افراد تأثیر می‌گذارند. دسترسی نابرابر افراد به این منابع بر شکل‌گیری سبک زندگی، شبکه‌های اجتماعی، و انگیزه‌های افراد مؤثر است؛ بنابراین، رفتار مشارکتی افراد را باید برحسب عضویت آنان در گروه‌های مختلف توضیح داد (سیدامامی، ۱۳۸۶، ۵۹).

با توجه به پیشینه و مبانی نظری، فرضیه‌های زیر در چارچوب اهداف و پرسش‌های پژوهش ارائه می‌شود:

- بین تعلق اجتماعی با میزان مطالبه‌گری مدنی شهروندان اهواز رابطه وجود دارد؛
 - بین ارتباطات با میزان مطالبه‌گری مدنی شهروندان اهواز رابطه وجود دارد؛
 - بین فرهنگ سیاسی تبعی با میزان مطالبه‌گری مدنی شهروندان اهواز، رابطه وجود دارد؛
 - بین فرهنگ سیاسی محدود با میزان مطالبه‌گری مدنی شهروندان اهواز رابطه وجود دارد؛
 - بین فرهنگ مدنی با میزان مطالبه‌گری مدنی شهروندان اهواز رابطه وجود دارد؛
 - بین اعتماد سیاسی با میزان مطالبه‌گری مدنی شهروندان اهواز رابطه وجود دارد.
- الگوی نظری مقاله، با توجه به مطالعات نظری مربوط به موضوع پژوهش با بررسی پیشینه‌ها و چارچوب نظری مرتبط با اهداف و پرسش‌های پژوهش به شکل زیر ترسیم می‌شود:

شکل شماره (۱). الگوی نظری میزان تأثیر فرهنگ سیاسی بر مطالبه‌گری مدنی

۳. روش پژوهش

پژوهش حاضر با استفاده از روش کمی (پیمایشی) انجام شده و جامعه آماری آن، شامل شهروندان بالای ۱۸ سال ساکن شهر اهواز هستند که برپایه آخرین سرشماری انجام‌شده در این شهر در سال ۱۳۹۵ توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان، تعداد ۱۳۲۰۰۰۰ نفر هستند که با توجه به

فرمول کوکران با خطای ۵ درصد، تعداد ۳۸۵ نفر به عنوان حجم نمونه انتخاب شدند. شیوه نمونه‌گیری پژوهش، تصادفی ساده بوده و ابزار به کار رفته در آن، پرسش‌نامه محقق ساخته به تعداد ۶۵ گویه است که بر پایه طیف لیکرت ساخته شده است. روایی پرسش‌نامه از طریق اعتبار صوری و تأیید استادان دانشگاه و پایایی آن نیز از طریق آزمون آلفای کرونباخ، سنجش و تأیید شده است.

۴. یافته‌های پژوهش

در پژوهش حاضر از اعتبار صوری برای سنجش ابزار گردآوری داده‌ها و برای به دست آوردن پایایی نیز از آلفای کرونباخ استفاده شده و نتایج به دست آمده در جدول شماره (۱)، ارائه شده است.

جدول شماره (۱). آماره تحلیل پایایی گویه‌های مربوط به متغیرهای اصلی پژوهش

متغیرها	تعداد گویه‌ها	ضریب آلفای کرونباخ ($\alpha > .7$)	AVE
تعلق اجتماعی	۷	۰/۵۸	۰/۴۲۵
ارتباطات	۷	۰/۷۶	۰/۴۰۴
فرهنگ تبعی	۷	۰/۵۸	۰/۴۹۸
اعتماد سیاسی	۸	۰/۸۱	۰/۳۷۶
فرهنگ محدود	۸	۰/۷۴	۰/۳۴۷
فرهنگ مدنی	۸	۰/۷۰	۰/۴۰۳
مطالبه‌گری	۸	۰/۸۸	۰/۵۵۴

اعتبار صوری پس از طراحی گویه‌های طیف‌های مربوطه (بر پایه تحقیقات انجام شده و مبانی نظری) در اختیار استادان دانشگاه قرار گرفت. پس از اظهار نظر این افراد و استادان راهنما و مشاور در راستای سنجش گویه‌های هر طیف، سرانجام گویه‌های مناسب برای هر طیف مشخص شدند. شاخص‌ها و گویه‌های مربوط به هریک از متغیرهای اصلی پژوهش در جدول شماره (۲) ارائه شده است.

جدول شماره (۲). وضعیت روایی و اگرایی مربوط به متغیرهای اصلی پژوهش

سازه‌ها	تعلق	ارتباطات	فرهنگ تبعی	اعتماد سیاسی	فرهنگ محدود	فرهنگ مدنی	مطالبه‌گری
تعلق اجتماعی	۰/۶۶						
ارتباطات	-۰/۴۹	۰/۶۳					
فرهنگ تبعی	۰/۳۲	-۰/۱۸	۰/۷۰				
اعتماد سیاسی	-۰/۱۱	۰/۳۲	۰/۱۱	۰/۵۶۱۸			
فرهنگ محدود	-۰/۲۹	۰/۵۳	-۰/۲۶	۰/۳۷	۰/۵۹		
فرهنگ مدنی	-۰/۳۷	۰/۵۸	-۰/۲۲	۰/۳۳	۰/۶۹	۰/۶۳	
مطالبه‌گری	-۰/۴۶	۰/۶۲	-۰/۲۱	۰/۲۷	۰/۵۶	۰/۶۲	۰/۷۰

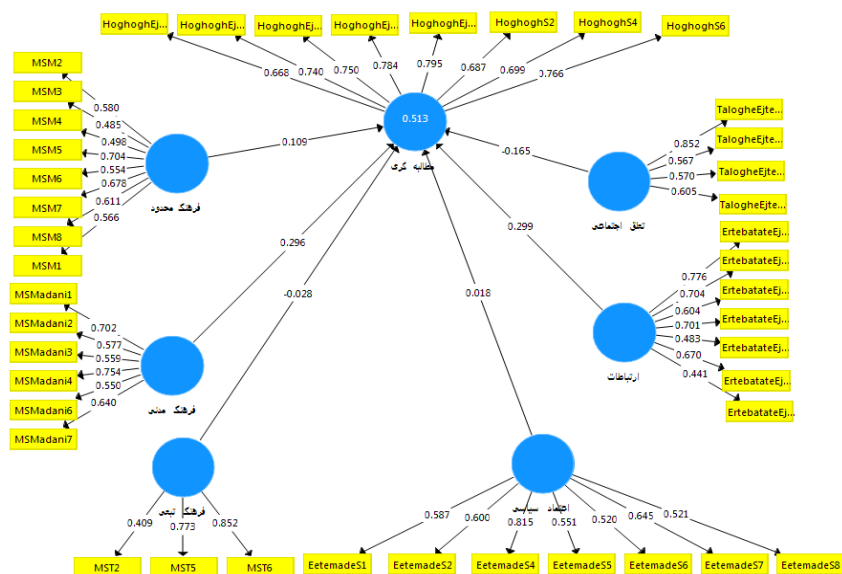
* مقدار قطر اصلی از جذر AVE می‌آید.

به منظور سنجش روایی و اگرایی از روایی تشخیصی استفاده شده است. انجام این آزمون بر این

اصل استوار است که یک متغیر مکنون یا سازه باید دارای واریانس تبیین‌کننده بیشتری با سنجه‌ها یا شاخص‌ها و متغیرهای مشاهده‌گر خود در قیاس با سازه‌های دیگر در الگو باشد. برای سنجش روایی و اگر از شاخص AVE یا میانگین واریانس استخراج شده استفاده می‌شود. براین اساس، AVE (واریانس بین آن سازه یا متغیر مکنون) باید از ضریب همبستگی با سازه‌های دیگر یا متغیرهای مکنون، بزرگ‌تر باشد. مقدار ملاک برای مناسب بودن سطح قبولی AVE، ۴ درصد است؛ به بیان روشن‌تر، جذر AVE باید از قدر مطلق همبستگی بین آن متغیر مکنون و متغیرهای مکنون دیگر، بزرگ‌تر باشد. همان‌گونه که در جدول شماره (۲) مشاهده می‌شود، جذر AVE در هر سطر از همبستگی متغیرهای مکنون سطرهای پایین‌تر خود بزرگ‌تر است که نشان‌دهنده این است که الگو، دارای روایی و اگر است.

به منظور آزمون فرضیه‌های پژوهش، از الگوسازی معادلات ساختاری به وسیله نرم افزار Smart PLS استفاده شده است. این روش، شیوه‌ای برای تحلیل داده‌ها است که به منظور ارزیابی رابطه بین دو نوع متغیر (آشکار و مکنون) به کار می‌رود. الگوی کلی دربردارنده تمامی سازه‌ها، ابعاد و گویه‌های پژوهش اجرا شده به وسیله نرم افزار در جدول شماره (۳) گزارش شده است. مقدار ملاک برای مناسب بودن ضرایب بارهای عاملی، ۴ درصد است. در پژوهش حاضر، همه ضرایب بارهای عاملی گویه‌ها از ۴ درصد بیشتر است که نشان از مناسب بودن این معیار دارد. برای بررسی برازش بخش الگوی ساختاری، از روش روایی و اگر، R^2 ، و ضرایب معناداری t استفاده شده و به منظور سنجش روایی و اگر، شاخص AVE یا میانگین واریانس استخراج شده به کار رفته است. براین اساس AVE (واریانس بین آن سازه یا متغیر مکنون) باید از ضریب همبستگی با سازه‌های دیگر یا متغیرهای مکنون، بزرگ‌تر باشد یا به عبارت دیگر، جذر AVE باید از قدر مطلق همبستگی بین آن متغیر مکنون و متغیرهای مکنون دیگر، بزرگ‌تر باشد. همان‌گونه که داده‌های جدول شماره (۳) نشان می‌دهد، جذر AVE در هر سطر از همبستگی متغیرهای مکنون سطرهای پایین‌تر از خود، بزرگ‌تر است که نشان می‌دهد، الگو، دارای روایی و اگر است. معیار R^2 نشان‌دهنده تأثیری است که یک متغیر برون‌زا بر یک متغیر درون‌زا می‌گذارد. هرچه مقدار R^2 مربوط به سازه‌های درون‌زای یک الگو بیشتر باشد، برازش الگو نیز بهتر خواهد بود. همان‌گونه که در جدول شماره (۳) مشخص است، همه مقادیر R^2 متغیرهای درون‌زا، بیشتر از ۰/۵۱ هستند که این امر نشان‌دهنده برازش قوی الگوی ساختاری پژوهش است.

شکل شماره (۲). الگوی ساختاری در حالت ضرایب عاملی

برای بررسی معیار دوم (پایایی ترکیبی) نتایج خروجی نرم افزار PLS در مورد سازه‌های اصلی الگو در جدول شماره (۳) ارائه شده است، که در این روش پایایی به وسیله دو معیار آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی (CR) مورد سنجش قرار می‌گیرد. ضریب آلفای کرونباخ، نشان‌دهنده میزان توانایی پرسش‌ها در تبیین مناسب ابعاد مربوط به خود است و ضریب پایایی ترکیبی نیز میزان همبستگی پرسش‌های یک بُعد به یکدیگر برای برازش کافی الگوهای اندازه‌گیری را مشخص می‌کند. همچنین، مقدار آلفای کرونباخ و ضریب پایایی ترکیبی بالاتر از ۷ درصد، نشانگر پایایی قابل قبول است؛ بنابراین، همه این معیارها در مورد متغیرهای مکنون تاحدودی مقدار مناسبی را اتخاذ کرده‌اند و می‌توان مناسب بودن وضعیت پایایی و روایی همگرایی پژوهش حاضر را تأیید کرد.

جدول شماره (۳). نتایج سه معیار آلفای کرونباخ، پایایی ترکیبی، و روایی همگرا

متغیرهای مکنون	ضریب آلفای کرونباخ (Alpha > .7)	ضریب پایایی ترکیبی (CR > .7)	میانگین واریانس استخراجی (AVE > .4)
تعلق اجتماعی	۰/۵۸	۰/۷۴۸	۰/۴۳۵
ارتباطات	۰/۷۶	۰/۸۲۱	۰/۴۰۴
فرهنگ تبعی	۰/۵۸	۰/۷۳۳	۰/۴۹۷
اعتماد سیاسی	۰/۸۱	۰/۸۰۴	۰/۳۷۶
فرهنگ محدود	۰/۷۴	۰/۸۰۷	۰/۳۴۷
فرهنگ مدنی	۰/۷۰	۰/۸۰	۰/۴۰۳
مطالبه‌گری	۰/۸۸	۰/۹۰۵	۰/۵۴۴

در ادامه، نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهش بررسی شده است.

جدول شماره (۴). نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهش

فرضیه	ضریب مسیر	t-value	P-value	نتیجه آزمون	R ²	GOF
تعلق اجتماعی با مطالبه‌گری	-۰/۱۷	۳/۴۵	۰/۰۰۱	پذیرش فرضیه	۰/۵۱	۰/۴۷
ارتباطات با مطالبه‌گری	۰/۳۰	۴/۹۰	۰/۰۰۱	پذیرش فرضیه	۰/۵۱	۰/۴۷
فرهنگ تبعی با مطالبه‌گری	-۰/۰۳	۰/۶۳	۰/۵۲۹	رد فرضیه	۰/۵۱	۰/۴۷
اعتماد سیاسی با مطالبه‌گری	۰/۰۲	۰/۳۷	۰/۷۱۲	رد فرضیه	۰/۵۱	۰/۴۷
فرهنگ محدود با مطالبه‌گری	۰/۱۱	۲/۰۵	۰/۰۴۱	پذیرش فرضیه	۰/۵۱	۰/۴۷
فرهنگ مدنی با مطالبه‌گری	۰/۳۰	۴/۹۷	۰/۰۰۱	پذیرش فرضیه	۰/۵۱	۰/۴۷

• فرضیه نخست: بین احساس تعلق اجتماعی و مطالبه‌گری، رابطه معناداری وجود دارد. با توجه به مقدار $\beta = -0.17$ و مقدار بحرانی 3.45 ($1.96 \leq t \leq 1.96$) در آزمون این فرضیه، متغیر تعلق اجتماعی می‌تواند بر متغیر مطالبه‌گری تأثیر گذاشته و آن را تبیین کند؛ در نتیجه، این فرضیه با اطمینان ۹۵ درصد تأیید می‌شود. همچنین، ضریب تعیین، بیان‌کننده این است که ۵۱ درصد از تغییر متغیر (مستقل) تعلق اجتماعی توسط متغیر وابسته (مطالبه‌گری) تبیین می‌شود.

• فرضیه دوم: بین ارتباطات و مطالبه‌گری، رابطه معناداری وجود دارد. با توجه به تأثیر $\beta = 0.30$ و مقدار بحرانی 4.90 ($1.96 \leq t \leq 1.96$)، متغیر مستقل ارتباطات می‌تواند متغیر وابسته مطالبه‌گری را تحت تأثیر قرار دهد و آن را تبیین کند؛ در نتیجه، فرضیه دوم پژوهش با اطمینان ۹۵ درصد، تأیید می‌شود. همچنین، ضریب تعیین، بیان‌کننده این است که ۵۱ درصد از تغییر متغیر وابسته مطالبه‌گری توسط متغیر مستقل ارتباطات تبیین می‌شود.

• فرضیه سوم: بین فرهنگ سیاسی تبعی و مطالبه‌گری، رابطه معناداری وجود دارد. با توجه به داده‌های جدول شماره (۴)، ضریب تأثیر غیرمستقیم فرهنگ تبعی بر مطالبه‌گری شهروندان برابر با 0.03 و همچنین، تأثیر مستقیم فرهنگ تبعی بر مطالبه‌گری شهروندان 0.529 گزارش شده است که مقدار سطح معناداری آزمون محاسبه‌شده برای تحلیل مسیرهای یادشده، بیشتر از 0.05 است؛ در نتیجه، فرضیه سوم پژوهش، رد می‌شود و بین فرهنگ سیاسی تبعی و میزان مطالبه‌گری، رابطه معکوس وجود دارد.

• فرضیه چهارم: بین اعتماد سیاسی و مطالبه‌گری، رابطه معناداری وجود دارد.

با توجه به اینکه ضریب تأثیر غیرمستقیم اعتماد سیاسی بر مطالبه‌گری شهروندان برابر ۰/۰۲، همچنین، تأثیر مستقیم اعتماد سیاسی ۰/۷۱۲ گزارش شده است که مقدار سطح معناداری آزمون محاسبه‌شده برای تحلیل مسیرهای یادشده، بیشتر از ۰/۵ است و در نتیجه، فرضیه چهارم پژوهش رد می‌شود و اعتماد سیاسی، ارتباط اندکی با مطالبه‌گری دارد.

• فرضیه پنجم: بین فرهنگ سیاسی محدود و مطالبه‌گری، رابطه معناداری وجود دارد. در این فرضیه، ضریب تأثیر $\beta = 0/11$ و مقدار بحرانی $3/45$ ($1/96 \leq t \leq 1/96$) است و متغیر مستقل محدود می‌تواند بر متغیر وابسته مطالبه‌گری تأثیرگذار بوده و آن را تبیین کند؛ در نتیجه، این فرضیه با اطمینان ۹۵ درصد تأیید می‌شود. همچنین، ضریب تعیین، بیان‌کننده این است که ۵۱ درصد از تغییر متغیر وابسته (مطالبه‌گری)، توسط متغیر مستقل فرهنگ محدود، تبیین می‌شود.

• فرضیه ششم: بین فرهنگ مدنی و مطالبه‌گری، رابطه معناداری وجود دارد. با توجه به داده‌های جدول شماره (۴)، ضریب تأثیر $\beta = 0/30$ و مقدار بحرانی $4/97$ ($1/96 \leq t \leq 1/96$) می‌باشد و متغیر مستقل فرهنگ مدنی می‌تواند بر متغیر وابسته مطالبه‌گری تأثیر گذاشته و آن را تبیین کند. در نتیجه این فرضیه با اطمینان ۹۵ درصد تأیید می‌شود. همچنین، ضریب تعیین، بیان‌کننده این است که ۵۱ درصد از تغییر متغیر وابسته (مطالبه‌گری)، توسط متغیر مستقل فرهنگ مدنی تبیین می‌شود.

نتیجه‌گیری

مطالبه حق به‌عنوان یک رفتار اجتماعی و سیاسی، در کنار شرایط لازم برای ارتقای آگاهی حقوقی، تحت تأثیر مجموعه‌ای از عوامل فرهنگی، سیاسی، اجتماعی، و روان‌شناختی است. فرهنگ سیاسی دارای اجزای معینی است که در عرصه جامعه‌شناسی، جایگاه برجسته‌ای دارد و این اجزا عبارتند از: باورها و ارزش‌های احساسی مردم در مورد نظام سیاسی خودشان. در این میان، به‌نظر می‌رسد که «فرهنگ» و «ارزش‌های فرهنگی»، نقش چشمگیری در احقاق حقوق افراد دارند.

براساس یافته‌های پژوهش، بین احساس تعلق اجتماعی با میزان مطالبه‌گری مدنی شهروندان اهوازی، رابطه معناداری وجود دارد؛ به این معنا که احساس تعلق اجتماعی بالا و قوی، بر میزان مشارکت مدنی بالاتر تأثیرگذار بوده و باعث تقویت فرهنگ سیاسی می‌شود. حس تعلق اجتماعی باعث دلبستگی، وابستگی، و وفاداری به جامعه می‌شود که این امر می‌تواند همبستگی بین افراد و

ایجاد پیوستگی یا «احساس ما شدن» را در پی داشته باشد؛ به گونه‌ای که فرد، خود را بخش جدایی‌ناپذیری از جامعه می‌داند. مشارکت مدنی شهروندان از الزامات زیست مدنی است و این فرهنگ و زیست مدنی هنگامی تحقق پیدا می‌کند که شهروندان از حالت زندگی فردی درآمده و با احساس مسئولیت جمعی و تعلق اجتماعی، به شهروندانی هوشمند، آگاه، و حساس به امور اجتماعی خود تبدیل شوند. در این صورت، مشارکت مدنی آگاهانه و داوطلبانه شهروندان افزایش یافته و این عمل مشروعیت نظام سیاسی و اجتماعی را در پی خواهد داشت.

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که بین میزان ارتباطات جمعی و مطالبه‌گری مدنی شهروندان اهوازی، رابطه معناداری وجود دارد. ارتباطات اجتماعی سبب تقویت اعتماد و احساس تعلق و همبستگی اجتماعی می‌شود. در سایه این اعتماد و همبستگی، مشارکت مدنی افزایش یافته و از این طریق، بهروزی، سعادت، و توسعه جامعه محقق می‌شود. ارتباطات اجتماعی می‌تواند به شدت تحت تأثیر میزان مطالبه‌گری شهروندان قرار گیرد. به این صورت که چنانچه زمینه‌های ابراز وجود و نظر و به عبارتی مطالبه‌گری شهروندان فراهم شود، ارتباطات نیز افزایش یافته و تلاش برای مشارکت سازنده و آگاهانه شکل می‌گیرد. در صورت نبودن فضای نقد و بررسی و نظر و مطالبه‌گری، جامعه دچار خمودگی شده و افراد به انسان‌هایی بی تفاوت و دچار خمودگی فکری تبدیل می‌شوند.

برپایه یافته‌های پژوهش، فرهنگ سیاسی تبعی بر مطالبه‌گری مدنی شهروندان اهوازی تأثیر معناداری دارد. طبق نظریه آلموند و وربا، در فرهنگ سیاسی تبعی، به دلیل نبودن مسیرهای اظهارنظر و مطالبه‌گری و نبود ساختارهای مناسب برای تجمیع منافع، افراد نمی‌توانند نقش مثبتی در سیاست ایفا کنند و بنابراین، در فرایند سیاسی نقشی ندارند. در چنین شرایطی، بین حکومت و شهروندان تنها یک رابطه فرماندهی و فرمانبری وجود دارد و در این شرایط، شهروندان، احساس ناتوانی از ایفای نقش خود در جامعه دارند و بنابراین، جامعه با کاهش شدید مشارکت مدنی آگاهانه و داوطلبانه روبه‌رو می‌شود.

برپایه یافته‌های پژوهش، بین فرهنگ سیاسی محدود با مطالبه‌گری مدنی شهروندان اهوازی، ارتباط معناداری وجود ندارد. در فرهنگ سیاسی محدود، افراد در مورد اهداف سیاسی و مشروعیت نظام، جهت‌گیری‌های ضعیفی از خود نشان می‌دهند. در واقع، در برابر تغییرات جامعه، حس بی‌اعتمادی و تصور مفید نبودن دارند و به موازات این تفکر، کاهش مشارکت مدنی رخ می‌دهد. در چنین شرایطی، وضعیت جامعه روزبه‌روز بدتر شده و مدیریت‌های نابخردانه و بی‌دانشی، همه ابعاد اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، و فرهنگی جامعه

را درگیر می‌کند و جامعه به‌سوی توسعه‌نیافتگی عقب‌نشینی می‌کند. در این نوع فرهنگ همچنین، شهروندان نمی‌توانند تصویر روشنی از نظام و فرهنگ سیاسی برای خود تصور کنند؛ بنابراین، علاقه خود را به مطالبه‌گری و نقد سازنده از دست داده و به شهروندانی بی‌تفاوت و گاهی، آشوبگر با نقدهای سیاه و مخرب تبدیل می‌شوند.

براساس یافته‌های پژوهش، بین اعتماد سیاسی و مطالبه‌گری مدنی شهروندان اهوازی، ارتباط معناداری وجود ندارد. اعتماد، یکی از مؤلفه‌های مهم روابط انسانی است که زمینه همکاری بین اعضای جامعه را فراهم می‌کند و شهروندان را به‌سوی همکاری و تعاون در گروه‌ها و نهادهای گوناگون جامعه هدایت می‌کند. بدون ایجاد اعتماد نمی‌توان شاهد نظام‌های دموکراتیک، نظم و ثبات اجتماعی، تعادل و همبستگی و انسجام اجتماعی در جامعه بود. اعتماد از پیش شرط‌های اصلی توسعه هر جامعه‌ای به‌شمار می‌آید و می‌تواند عاملی برای تعامل فرد یا افراد جامعه با دولت باشد. نظام سیاسی هر کشوری برپایه اعتماد و اراده مردم شکل گرفته و باقی می‌ماند. استقرار و اقتدار نظام سیاسی در هر کشوری، وابسته به مشارکت مدنی و حضور داوطلبانه، آگاهانه، و فعال مردم در عرصه‌های گوناگون است. یکی از بارزترین نمونه‌های مشارکت مردمی، مشارکت مدنی است که کمک شایانی به حفظ وحدت و همبستگی ملی می‌کند. براین‌اساس، مشارکت مدنی را می‌توان فعالیت داوطلبانه اعضای جامعه برای انتخاب رهبران و شرکت مستقیم و غیرمستقیم در سیاست‌گذاری عمومی دانست. به‌بیان روشن‌تر، مشارکت مدنی عبارت است از ورود به عرصه و جرگه‌ای که به تحقق یک اراده جمعی منجر شده یا مانع تحقق آن می‌شود.

نتایج پژوهش نشان داد که بین فرهنگ مدنی و مطالبه‌گری شهروندان اهوازی، رابطه معناداری وجود دارد. فرهنگ مدنی، فرهنگی است که در آن، فرهنگ سیاسی مشارکتی از طریق جهت‌گیری‌های تبعی و محدود در مورد مسائل سیاسی، متوازن می‌شود. فرهنگ سیاسی از این دیدگاه، مرکب از جهت‌گیری‌هایی در مورد سیاست و حکومت است که لازمه میزان بالایی از آگاهی سیاسی، احساس خودکفایی و توانایی فردی، تمایل به همکاری با دیگران و تمایل به مشارکت در تصمیم‌گیری‌های عضو است. به‌طورکلی، یکی از ویژگی‌های اصلی چنین فرهنگی این است که شهروند، احساس کند که توانایی لازم را برای تأثیرگذاری بر حکومت دارد، اما غالباً ترجیح می‌دهد چنین نکند. فرهنگ مدنی به‌این معنا، با ثبات سیاسی و دموکراسی، معنا پیدا می‌کند.

با توجه به اینکه توسعه فرهنگ سیاسی جامعه ضروری است و لازمه ارتقای فرهنگ سیاسی، اندیشیدن، پرسش‌گری، و مطالبه‌گری است، این مفهوم را می‌توان از جنبه‌های گوناگون اقتصادی، سیاسی، اجتماعی یا فرهنگی تعریف کرد. این پژوهش راهکارهایی را به برنامه‌ریزان ارائه می‌دهد تا در راستای فراهم کردن بستر توسعه ملی، نظام‌های سیاسی‌ای را ارائه دهند که پذیرای خواست و مطالبات عمومی باشند و با تشکیل کمیته‌های فنی و تخصصی در راستای انجام آن بکوشند. در ادامه پیشنهادهاى زیر ارائه می‌شود:

• اشاعه و اصلاح آموزه‌های تربیتی و آموزشی در راستای نقدپذیری و انتقادگری و تحمل آرای یکدیگر از طریق بازآفرینی محتوا و روش‌های تدریس و تربیت؛

• تبدیل فعالیت‌های گروهی و جمعی به ارزش اجتماعی و تقویت آن به منظور پرهیز از تک‌روی و تک‌اندیشی برای مصالح جامعه؛

• گسترش گروه‌ها، تشکله‌ها، و انجمن‌های سیاسی و اجتماعی به منظور آگاهی‌بخشی جامعه از طریق این سمن‌ها؛

- توجه به هویت قومی در رسانه‌های دولتی و تقویت روحیه مطالبه‌گری آنان؛
- فرهنگ‌سازی و ایجاد بستر مناسب برای آموزش روحیه مطالبه‌گری به شهروندان؛
- تقویت روحیه مشارکت مدنی در شهروندان؛
- آموزش شیوه‌های نقد و مطالبه‌گری به شهروندان با محور توسعه کشور؛
- حمایت از اندیشه‌ها و خواسته‌های به حق و منطقی شهروندان و نخبگان؛
- تقویت شیوه تفکر دانش‌بنیان و مدیریت نخبه‌محور؛
- تقویت فرهنگ شهروندی آحاد جامعه و شناسایی حقوق شهروندی آنان؛
- تقویت اعتماد شهروندان در سطح جامعه.*

منابع

- احمدی، یعقوب؛ محمدزاده، حسین؛ مجیدی، ابوبکر (۱۳۹۷). گونه‌شناسی فرهنگ سیاسی دانشجویان استان کردستان برپایه متغیرهای اجتماعی-فرهنگی. *جامعه‌شناسی کاربردی*. ۲۹ (۶۹). ۱۰۷-۱۲۸.
- اخترشهر، علی؛ عیوضی، محمدرحیم (۱۳۹۶). مؤلفه‌های جامعه‌پذیری سیاسی در حکومت دینی. تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- سیدامامی، کاووس (۱۳۸۶). مشارکت سیاسی دانشجویان: ارزیابی برخی از پیش‌بینی‌کننده‌های مشارکت سیاسی. *پژوهشنامه علوم سیاسی*. ۲ (۱). ۷۸-۵۹.
- باقری، معصومه؛ شجاعی، حسن؛ کیانی، سارا (۱۴۰۰). فراتحلیل مطالعات سرمایه اجتماعی با مشارکت سیاسی در ایران پس از انقلاب اسلامی ایران. *پژوهش‌های اجتماعی اسلامی*. ۲۷ (۱)، ۲۷۸-۲۴۷.
- باقری‌بنجار، علیرضا؛ رحیمی، ماریا (۱۳۹۱). بررسی رابطه میزان احساس تعلق اجتماعی شهروندان با میزان مشارکت اجتماعی، فرهنگی و سیاسی آنان (شهروندان مناطق ۳ و ۱۲ شهر تهران). *مطالعات جامعه‌شناختی شهری*. ۲، ۱۴۳-۱۷۰.
- بشیریه، حسین (۱۳۹۸). *جامعه‌شناسی سیاسی: نقش نیروهای اجتماعی در زندگی سیاسی*. تهران: نشر نی.
- ترابی، ناصر (۱۳۹۸). طراحی الگوی مطلوب مطالبه‌گری: توصیف مطالبه‌گری و بیان بایسته‌های مطالبه‌گری مطلوب. تهران: اندیشکده جهادی.
- جلالی‌راد، محمدرضا؛ سپهرنیا، رزیتا (۱۳۹۶). شاخص‌های فرهنگ سیاسی جمهوری اسلامی ایران در بُعد خُرد از دیدگاه نخبگان. *جستارهای سیاسی معاصر*. ۸ (۲۵)، ۱۰۵-۸۵.
- چیت‌چیان، محمدحامد (۱۴۰۱). *مطالبه‌گری چیست و چه اهدافی دارد؟*. پایگاه خبری سمن جوانان. در دسترس در: www.samanjavanan.ir
- چیلکوت، رونالد (۱۳۹۷). *نظریه‌های سیاست مقایسه‌ای*. ترجمه وحید بزرگی و علیرضا طیب. تهران: نشر مؤسسه خدمات فرهنگی رسا.
- خانباشی، محمد (۱۳۹۰). الگویی برای سنجش عوامل راهبردی محیطی تأثیرگذار بر اعتماد عمومی (چارچوبی نظام‌مند برای تحلیل عوامل تأثیرگذار بر اعتماد سیاسی). رساله دکتری مدیریت دولتی. تهران: دانشگاه علامه طباطبائی.
- رداد، محسن (۱۳۹۹). *نظریه اعتماد سیاسی با تأکید بر گفتمان اسلامی*. تهران: دانشگاه امام صادق.
- رشیدی‌زاده، بهنام؛ محمدی‌ضیاء، علی (۱۳۹۷). فرهنگ سیاسی و تأثیر آن بر ناکامی فرایند تحقق دموکراسی در خاورمیانه با تأکید با جهان عرب. *جامعه‌شناسی سیاسی جهان اسلام*. ۶ (۱۳). ۵۸-۳۳.
- رهبرقاضی، محمودرضا و همکاران (۱۳۹۵). *بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر فرهنگ سیاسی*

مشارکتی. فصلنامه مطالعات توسعه اجتماعی-فرهنگی. ۴ (۴)، ۱۲۲-۱۰۱.

زارعی، آرمان (۱۳۹۸). تأثیر جهانی شدن بر فرهنگ سیاسی ایران. تهران: انتشارات باز.

سینایی، وحید؛ مظفری‌پور، زهرا (۱۳۹۲). درآمدهای نفتی، فرهنگ سیاسی تبعی و اقتدارگرایی در ایران (۱۳۵۷-۱۳۳۶). پژوهشنامه علوم سیاسی. ۹ (۱)، ۸۹-۱۱۶.

شبان، محمد (۱۳۹۹). نقش مطالبه‌گری از مسئولین در مدیریت راهبردی کشور. ارائه‌شده در: کنفرانس ملی مؤلفه‌های تمدن‌ساز در بیانیه گام دوم انقلاب.

شیردل، الهام؛ محمدی، مریم (۱۴۰۰). مطالعه کیفی شکل‌گیری احساس تعلق اجتماعی و تکرار جرم در مددجویان سابقه‌دار. مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران. ۱۰ (۲)، ۴۹۹-۵۲۸.

عالم، عبدالرحمن (۱۴۰۱). بنیادهای علم سیاست. تهران: نشر نی.

غفاری‌نوین، شیرین (۱۳۹۵). بررسی اعتماد سیاسی و عوامل مؤثر بر آن. پایان‌نامه کارشناسی ارشد پژوهش علوم اجتماعی. تهران: دانشگاه الزهرا.

قوام، عبدالعلی (۱۴۰۰). سیاست‌های مقایسه‌ای. تهران: سمت.

قیصری، نورالله (۱۳۹۸). نخبگان و تحول فرهنگ سیاسی در ایران دوره قاجاریه. تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی.

محمدی‌فر، نجات؛ مسعودنیا، حسین؛ مرادی، گل‌مراد (۱۳۹۰). بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و فرهنگ سیاسی دانشجویان، مطالعه موردی: دانشگاه اصفهان. مطالعات فرهنگ-ارتباطات (نامه پژوهش فرهنگی سابق). ۱۲ (۱۶)، ۲۰۳-۲۳۴.

مرادی، سالار؛ کواکبیان، مصطفی، فلاحت‌پیشه، حشمت‌اله (۱۳۹۶). فراتحلیل مطالعات اعتماد سیاسی در ایران پس از انقلاب اسلامی. پژوهشنامه انقلاب اسلامی. ۷ (۲۴)، ۱۰۵-۱۳۳.

نوریان، احسان؛ مسعود، زهرا؛ منصورزاده، محمدباقر (۱۳۹۷). تأثیر فرهنگ سیاسی بر توسعه سیاسی در جمهوری اسلامی ایران. ارائه شده در: سومین همایش بین‌المللی پژوهش‌های مدیریت و علوم انسانی. تهران.

نیازی، محسن و همکاران (۱۴۰۰). فراتحلیل مطالعات رابطه سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی در ایران در سال‌های ۱۳۹۷-۱۳۸۵. پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی. ۲۴. ۱۵۳-۱۲۵.

Almond, A.G. & Verba, S. (2012). *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. New York: Sage Publication.

Boduszek, D. & Hyland, P. (2011). The Theoretical Model of Criminal Social Identity: Psycho-Social Perspective. *International Journal of Criminology and Sociological Theory*. 1. 604-615.

Faulks, K. (2012). *Citizenship in Modern Britain*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Fukuyama, F. (2018). *Trust: The Social Virtuous and the Creation of Prosperity*. New York: The Free Press.

Gamson, W. (2010). *Power and Discontent*. Homewood: Dorsey Press.

Harrison, L.E. & Huntington, S.P. (2020). *Culture Matters: How Values Shape*

Human Progress. New York: Basic Books.

Hetherington, MJ. (1998). The Political Relevance of Political Trust. *American Political Science Review*, 92 (4), 791-808.

Kamrava, M. (2019). *Understanding Comparative Politics: A Framework for Analysis*. London & New York: Rutledge.

Marshall, T.H. & Bottomore, T. (2019). *Citizenship and Social Class*. London: Pluto Press.

Nash, K. (2019). *Contemporary Political Sociology: Globalization, Politics and Power*. New Jersey: Wiley- Blackwell.

Nass, M.B. (2018). *Political Protest and Political Conformity: A Study of Attitudes and Behavior of Blacks and Whites in America*. USA: Syracuse University.

Oyedemi, T. (2015). Participation, Citizenship and Internet Use among South African Youth. *Telematics and Informatics*. 32 (1). 11-22.